

ОБОВ'ЯЗКИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

RESPONSIBILITIES AS AN ELEMENT OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF CIVIL LAW ENFORCEMENT OFFICERS

Статтю присвячено дослідженню обов'язкам, як елементу адміністративно-правового статусу державних службовців правоохоронних органів.

Наголошено, що серед науковців досі відсутній єдиний правовий підхід щодо визначення змісту таких понять, як «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус».

Правовий статус визначено, як загальну, комплексно-універсальну, різноаспектну, цілісну категорію, що має чітку структуру та визначає принципи взаємодії між суб'єктами суспільних відносин, а також місце кожного в існуючій системі правових відносин.

Зазначено, що одним із різновидів адміністративно-правового статусу особи є статус державного службовця правоохоронного органу під яким можна розуміти сукупність прав і обов'язків, гарантій, закріплених за державними службовцями правоохоронних органів нормами адміністративного права, положеннями, посадовими інструкціями, статутами.

Запропоновано до основних елементів адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу віднести: права, обов'язки, гарантії, обмеження, економічне забезпечення, юридичні державно владні повноваження, юридичну відповідальність.

Визначено, що обов'язки державних службовців правоохоронних органів можна поділити на чотири основні групи: 1) ті, що закріплено конституційними нормами; 2) ті, що закріплено в законодавстві про державну службу, які є загальними для усіх державних службовців; 3) ті, що закріплено спеціальними актами законодавства, якими врегульовано діяльність правоохоронних органів в цілому, дія яких розповсюджується на усіх державних службовців правоохоронних органів; 4) ті, що закріплено спеціальними актами законодавства, якими врегульовано діяльність окремих правоохоронних органів, дія яких розповсюджується лише на службовців цих органів.

Ключові слова: державний службовець, правоохоронний орган, адміністративно-правовий статус, гарантії, права, обов'язки.

The article is devoted to the study of responsibilities as an element of the administrative and legal status of civil servants of law enforcement agencies.

It is emphasized that among scholars there is still no single legal approach to determining the content of such concepts as "legal status" and "administrative and legal status."

The legal status is defined as a general, integrated, multifaceted, holistic category that has a clear structure and defines the principles of interaction between the subjects of public relations, as well as the place of each in the existing system of legal relations.

It is noted that one of the types of the administrative and legal status of a person is the status of a civil servant of a law enforcement agency, which can be understood as a set of rights and responsibilities, guarantees assigned to civil servants of law enforcement agencies by administrative law, regulations, job descriptions, statutes.

It is proposed to include in the main elements of the administrative and legal status of a civil servant of a law enforcement agency: rights, responsibilities, guarantees, restrictions, economic support, legal power of public authority, liability.

It is determined that the responsibilities of civil servants of law enforcement agencies are: 1) constitutional responsibilities, and those enshrined in the legislation on civil service, which are common to all civil servants; 2) responsibilities enshrined in special acts of legislation governing the activities of law enforcement agencies as a whole, or individual law enforcement agencies, the effect of which extends to all civil servants of law enforcement agencies or only to individuals serving in the relevant law enforcement agency.

Key words: civil servant, law enforcement agency, administrative and legal status, guarantees, rights, responsibilities.

Актуальність теми дослідження. Національним законодавством встановлюється широке коло обов'язків державних службовців правоохоронних органів, що зумовлено розгалуженою системою правоохоронних органів. У зв'язку з чим виникає необхідність дослідження обов'язків, як елементу адміністративно-правового статусу державних службовців правоохоронних органів та здійснення їхньої класифікації.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням питань, пов'язаних із адміністративно-правовим статусом окремих суб'єктів адміністративного права займалися такі науковці, як В.Б. Авер'янов, А.М. Авторгов, Н.О. Армаш, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, Т.О. Гуржій, С.Д. Гусарев, Є.В. Додін, Д.С. Каблов, С.Ф. Константинов, Л.В. Крупнова, У.І. Ляхович, А.В. Панчишин та інші.

Однак питанням правової сутності та класифікації обов'язків державних службовців правоохоронного органу приділено недостатню увагу, що зумовлює необхідність в їх додатковому вивченню.

Постановка завдання (формулювання цілей статті). Метою статті є дослідження обов'язків, як елементу адміністративно-правового статусу державних службовців правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. Одним із видів правового статусу певної категорії осіб є вид професійної діяль-

ності, яким є державна служба в правоохоронних органах. Необхідність дослідження правового статусу державних службовців у цілому, у тому числі правоохоронних органів, обумовлена наявністю певного кола спеціальних прав та обов'язків, якими вони наділені для виконання своїх службових повноважень; наділення їх підвищеною відповідальністю за порушення або неналежне виконання обов'язків; наявністю особливих пільг та соціально-правового забезпечення.

Серед науковців досі відсутній єдиний правовий підхід щодо визначення змісту таких понять, як «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус».

Більшість вчених притримуються думки, що правовим статусом є сукупність прав та обов'язків фізичних чи юридичних осіб [1, с. 44].

В свою чергу, А.В.Панчишин приходить до висновків про те, що категорія «правовий статус» дозволяє визначити співвідношення особи та права, за допомогою якого держава окреслює для суб'єкта межі можливої поведінки, його становище щодо інших суб'єктів права, і залежно від індивідуальних або типових ознак, які властиві суб'єктові, у праві відбивається повнота правового становища особи, її певна уніфікація або обмеження. По суті, правовий статус – це загальна, комплексно-універсальна, різноаспектна, цілісна категорія, що має чітку структуру та визначає

принципи взаємодії між суб'єктами суспільних відносин, а також місце кожного в існуючій системі правових відносин. Із цього визначення можна виокремити такі риси, що характеризують термін «правовий статус»: чітка структурованість цієї категорії; глобальність та універсальність; обумовленість взаємозв'язку між суб'єктами суспільних відносин і визначення місця кожного суб'єкта у системі права [2, с. 95].

Що стосується визначення терміну «адміністративно-правовий статус», то на думку Ю.О. Тихомирова під цією категорією слід розуміти встановлені законом та іншими правовими актами права, обов'язки та відповідальність громадянина, яка забезпечує його участь в управлінні державою та задоволення публічних та особистих інтересів завдяки діяльності державних органів [3, с. 345–346]. В свою чергу, А.С. Васильєв вважає, що зміст адміністративно-правового статусу громадянина – це конкретизовані й деталізовані конституційні права, свободи й обов'язки громадян, закріплені в нормах адміністративного права, а також гарантії реалізації цих прав і свобод, забезпечені механізмом їхнього захисту органами держави та місцевого самоврядування [4, с. 119; 5, с. 81].

Одним із різновидів адміністративно-правового статусу особи є статус державного службовця правоохоронного органу під яким можна розуміти сукупність прав і обов'язків, гарантій, закріплених за державними службовцями правоохоронних органів нормами адміністративного права, положеннями, посадовими інструкціями, статутами.

У науковій літературі вважається, що основу правового статусу державного службовця, складають п'ять груп норм, що визначають: обов'язки; права; обмеження; гарантії; економічне забезпечення [6, с. 54]. В свою чергу, О.В. Петришин до елементів правового статусу державних службовців відносить: а) юридичні державно-владні повноваження, б) юридичну відповідальність [7, с. 41; 8, с. 45].

Таким чином, до основних елементів адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу можна віднести: права, обов'язки, гарантії, обмеження, економічне забезпечення, юридичні державно-владні повноваження, юридичну відповідальність.

В даному дослідженні детально зупинимось на визначенні обов'язку, як елементу адміністративно-правового статусу державних службовців правоохоронного органу.

На думку, О. Мелехіна, юридичний обов'язок – це передбачена нормою права міра належної поведінки учасника правовідносин. На відміну від суб'єктивного права, не можна відмовитися від виконання юридичного обов'язку. Відмова від виконання юридичного обов'язку є підставою для юридичної відповідальності» [9, с. 369].

Подібної точки зору притримується й О. Орлова, за якою «обов'язку має кореспондуватися відповідальність, в іншому разі такий обов'язок залишається правом» [10, с. 274]. Все це вказує на взаємозв'язок між такими елементами правового статусу адвоката, як права, обов'язки та відповідальність [11, с. 145].

Обов'язки як елемент адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу – це встановлена адміністративно-правовою нормою міра належної та необхідної поведінки державного службовця під час проходження ним служби в правоохоронному органі.

Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [12].

В залежності від державного органу, де особа проходить службу обов'язки державного службовця правоохоронного органу доцільно класифікувати на: 1) загальні;

2) спеціальні. При цьому, загальні обов'язки закріплено ст. 8 Закону України «Про державну службу». До них належать:

- обов'язок дотримуватися Конституції та законів України, діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України;
- обов'язок дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки;
- обов'язок поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина;
- обов'язок з повагою ставитися до державних символів України;
- обов'язок використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації;
- обов'язок забезпечувати в межах наданих повноважень ефективного виконання завдань і функцій державних органів тощо [13].

Перелік спеціальних обов'язків державного службовця правоохоронного органу закріплено у законах та підзаконних нормативно-правових актах, якими врегульовано діяльність відповідного правоохоронного органу, положеннях про структурні підрозділи державних органів, посадових інструкціях, затверджених керівниками державної служби в цих органах, а також дисциплінарних статутах (за наявності). До прикладу: відповідно до Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» служба дисципліна, крім основних обов'язків поліцейського, визначених статтею 18 Закону України "Про Національну поліцію"[14], зобов'язує серед іншого поліцейського: 1) бути вірним Присязі поліцейського, мужньо і вправно служити народу України; 2) знати закони, інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження поліції, а також свої посадові (функціональні) обов'язки; 3) поважати права, честь і гідність людини, надавати допомогу та запобігати вчиненню правопорушень; 4) безумовно виконувати накази керівників, віддані (видані) в межах наданих їм повноважень та відповідно до закону; 5) вживати заходів до негайного усунення причин та умов, що ускладнюють виконання обов'язків поліцейського, та негайно інформувати про це безпосереднього керівника та ін. [15].

В залежності від правового врегулювання, обов'язки державних службовців правоохоронних органів можна поділити на чотири основні групи:

- 1) ті, що закріплено конституційними нормами;
- 2) ті, що закріплено в законодавстві про державну службу, які є загальними для усіх державних службовців;
- 3) ті, що закріплено спеціальними актами законодавства, якими врегульовано діяльність правоохоронних органів в цілому, дія яких розповсюджується на усіх державних службовців правоохоронних органів;
- 4) ті, що закріплено спеціальними актами законодавства, якими врегульовано діяльність окремих правоохоронних органів, дія яких розповсюджується лише на службовців цих органів.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу розкрити правову природу обов'язків, як необхідного структурного елементу адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу.

Запропоновано під обов'язками як елементом адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу розуміти встановлену адміністративно-правовою нормою міру належної та необхідної поведінки державного службовця під час проходження ним служби в правоохоронному органі.

Класифіковано обов'язки державного службовця правоохоронного органу в залежності від державного органу, де особа проходить службу на: 1) загальні; 2) спеціальні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна теорія держави та права : [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / [М.В. Цвік, О.В. Петров, Л.В. Авраменко та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Х. : Право, 2009. 584 с.
2. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. Ст. 95–98.
3. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса / Ю.А. Тихомиров. М., 1998. 799 с.
4. Васильев А.С. Административное право Украины / А.С. Васильев. Х. : Одиссей, 2002. 288 с.
5. Золотарьова Я.С. Адміністративно-правовий статус державних службовців судових органів : теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015 . Випуск 34. Том 2. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14908/1/%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%99%20%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%A2%D0%A3%D0%A1%20%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%A1%D0%9B%D0%A3%D0%96%D0%91%D0%9E%D0%92%D0%A6%D0%86%D0%92.pdf>
6. Государственная служба: теория и организация : курс лекций / Под общ. ред. Е.В. Охотского, В.Г. Игнатова. Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. 640 с.
7. Петришин О.В. Статус службової особи: природа, структура, спеціалізація. К. : УНКВО, 1990. 76 с.
8. Іншин М.І. Поняття та елементи статусу державного службовця органів внутрішніх справ. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2770/Poniattia%20ta%20elementy%20statusu%20derzhavnoho%20sluzhbovtisia%20_Inshyn%20_2006.pdf?sequence=2.
9. Мелехин А.В. Теория государства и права : учебник / А.В. Мелехин. М.: Маркет ДС, 2007. 640 с.
10. Орлов А.А. Установление обстоятельств уголовного дела как обязанность адвоката / А.А. Орлов // Пробелы в российском законодательстве. 2015. № 4. С. 273–276.
11. Заборовський В.В., Бисага Ю.М. Професійні обов'язки як необхідний елемент структури правового статусу адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2017. Випуск 45. Том 2 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34155/1/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%86%20%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%92%E2%80%99%D0%AF%D0%97%D0%9A%D0%98%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%9D%D0%95%D0%9E%D0%91%D0%A5%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%95%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%95%D0%9D%D0%A2.pdf>
12. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР2. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
13. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/card2#Card>.
14. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/ed20210423#Text>.
15. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>.